

The Role of Health in National Security and Sustainable Development Section 5: Spiritual Health and Its Relationship with Sustainable National Security

Seyyed Yahya Safavi^{1*}, Mohammad Ali Mohageghi²

¹ Professor in Political Geography, Imam Hossein University, Tehran, Iran

² Professor, Cancer Research Center, Cancer Institute, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Received: 7 July 2021 Accepted: 1 November 2021

Abstract

Background and Aim: Spiritual security is under sustainable national security. There is a close relationship between comprehensive health, including the spiritual dimension, and national security. Spiritual aspects of Health and Security have been investigated in this study.

Methods: Library research method used in this study. The data analysis was qualitative and explanatory (causal), and interpretive.

Results: Spiritual security and spiritual health, in the “Islamic-Iranian model of progress”, are necessary and obligatory for each other. Spiritual health, the most important dimension of comprehensive health, is effective in, and necessary for, national security and sustainable development of society, too.

Conclusion: Spiritual aspects of “Health” and “Security”, are two divine blessings, precious and irreplaceable havens, in human societies. Belief in God, strengthening the attributes of faith, and righteous actions, are the main origin of security actions and also the main mechanism for obtaining and promoting spiritual health.

Keywords: Security, Spiritual Security, National Security, Health, Spiritual Health, Spirituality.

* Corresponding Author: Seyyed Yahya Safavi
Address: Imam Hossein University, Tehran, Iran.
E-mail: yahyasafavi@gmail.com

نقش سلامت در امنیت و توسعه پایدار ملی بخش پنجم: سلامت معنوی و نسبت آن با امنیت پایدار ملی

سیدیحیی صفوی^{۱*}، محمدعلی محقق^۲

^۱ استاد جغرافیای سیاسی، دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، ایران
^۲ استاد انستیتو کانسر، مرکز تحقیقات سرطان، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۴/۱۶ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۱۰

چکیده

زمینه و هدف: امنیت معنوی، در ذیل امنیت پایدار ملی قرار دارد و رابطه وثیق آن با سلامت همه جانبه، دربرگیرنده مبانی، اهداف، اصول و ارزش‌های ناظر بر سلامت معنوی اسلامی است. در این مطالعه نسبت "سلامت معنوی در رویکرد اسلامی"، و در تعامل با اصل سلامت همه جانبه، با "امنیت پایدار ملی" مورد بررسی قرار گرفته و راهبردها و راهکارهای تحکیم و تعالی آن ارائه شده است.

روش‌ها: روش مطالعه، «کتابخانه‌ای» و تجزیه و تحلیل داده‌ها، «کیفی» و از نوع «تبیینی» (علّی) و «تفسیری» است.

یافته‌ها: امنیت معنوی و سلامت معنوی، در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، لازم و ملزوم یکدیگر و تحکیم و تعمیق رابطه دوسویه آن‌ها، باعث پیشرفت و تعالی می‌باشد. سلامت معنوی در منظومه سلامت همه جانبه، معنی و مفهوم پیدا می‌کند و هماهنگ با سایر ابعاد فیزیکی (جسمانی)، روانی و اجتماعی سلامت، در امنیت ملی و توسعه پایدار جامعه، تأثیرگذار است.

نتیجه‌گیری: سلامت و امنیت دو نعمت الهی و دو ودیعه گرانبار و بی بدیل در جوامع انسانی هستند. ایمان به خداوند و تقویت صفات ایمانی، و عمل صالح، اصلی‌ترین خاستگاه صدور کنش‌های امنیت‌زا و همچنین اصلی‌ترین ساز و کار حصول و ارتقای سلامت معنوی است. در تأمین، نگهداشت و ارتقای بُعد معنوی سلامت و تحکیم و اعتلای رابطه آن با امنیت پایدار ملی، هدف، شناخت و حفظ ارزش‌های دیرپای انسانی و اسلامی است که در ارائه آموزش، پژوهش، بهداشت، درمان و توانبخشی سلامت، همواره باید رعایت شوند و دائماً افزایش یافته تا مراتب بالاتری از آن‌ها حاصل گردد.

کلیدواژه‌ها: امنیت، امنیت معنوی، امنیت ملی، سلامت، سلامت معنوی، معنویت.

* نویسنده مسئول: سیدیحیی صفوی

آدرس: دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، ایران.

ایمیل: yahyasafavi@gmail.com

مقدمه

امنیت و سلامت، رابطه‌ای همه‌جانبه و تنگاتنگ با یکدیگر دارند. پیامبر اکرم (ص) فرموده‌اند: «نِعْمَتَانِ مَجْهُولَتَانِ الْأَمْنُ وَالْعَافِيَةُ؛ دو نعمت است که ناشناخته است: امنیت و تندرستی. (الخصال، شیخ صدوق، ج ۱، ص ۳۴)». این ارتباط دربرگیرنده همه ابعاد امنیت از سویی و همه ابعاد سلامت از جانب دیگر است. در خصوص ارتباط امنیت با سلامت جسمانی، روانی و اجتماعی، مطالعات زیادی انجام شده و مستندات جامعی موجود است. بررسی ارتباط امنیت با بُعد معنوی سلامت، مورد توجه این بخش از مطالعه است.

امنیت پایدار همه‌جانبه است و متولیان آن علاوه بر سازمان‌های نظامی و قضایی، سایر سازمان‌ها و حتی مردم هستند و به یک بیان تمام آحاد جامعه را دربرمی‌گیرد. از ابعاد مهم آن، امنیت معنوی است که لازمه آن برخورداری آحاد جامعه از سلامت همه‌جانبه، به‌ویژه بُعد معنوی سلامت است. امنیت در مفهوم کامل و جامع، از مهمترین و اساسی‌ترین نیازهای جامعه است. اگر امنیت نباشد، هیچ کاری حتی عبادت خداوند هم برای مردم امکان‌پذیر نیست. بنابراین، ضرورت وجود امنیت برای تداوم حیات جامعه و فعالیت‌های اقتصادی، علمی و اجتماعی مورد تأکید است (۱). امنیت ملی با دستیابی به شرایطی ویژه، تهدیدهای بالقوه یا بالفعل داخلی و خارجی را با امکانات خود دفع و نفوذ سیاسی و اقتصادی بیگانه را اجازه نمی‌دهد. مهمترین مؤلفه‌های امنیت، خودکفایی و استقلال اقتصادی، اتحاد و همبستگی ملی، قدرت دفاعی و نظامی، رهبری و ولایت فقیه، گسترش و تعمیق معارف دینی، قانونگذاری و قانون‌مداری، مشارکت عمومی، حفظ یکپارچگی سیاسی نظامی، وحدت ملی و یکپارچگی ملت با نظام سیاسی یکپارچه ملی، می‌باشد (۲).

در قرآن و روایات اسلامی، امنیت در کنار و ملازم با سلامت بیان شده است. این امر دلالت بر اهمیت و ضرورت وجود و تأمین و تأثیر امنیت در سایر شؤون زندگی بشر دارد. امنیت و سلامت از نعمت‌های بزرگ الهی و ودایع مسئولیت‌آفرینی هستند که در زندگی دنیوی موجب رشد و تعالی و در قیامت، انسان در مورد آن‌ها مورد پرسش قرار خواهد گرفت. اینکه در روایات معصومین علیهم‌السلام، امنیت در کنار سلامتی بیان شده است، از اهمیت و ضرورت وجود و تأمین و تأثیر امنیت در سایر شؤون زندگی بشر حکایت دارد.

از منظر امام خمینی (ره)، منابع تأمین امنیت داخلی عبارتند از وحدت، ایمان و معنویت. از ارکان امنیت داخلی در اندیشه بنیان‌گذار فقید جمهوری اسلامی، موارد مهمی شامل جایگاه ولایت فقیه و رهبری، صیانت از اسلامیت نظام، پایگاه مردمی نظام، رعایت اصل استقلال، التزام به قانون (قانون‌گرایی)، قابل تأکید است (۳).

راهبرد مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، در همراهی امنیت و منافع ملی با وحدت اسلامی برای احداث جامعه‌ای برخوردار از سلامت معنوی است (۲).

روش‌ها

مطالعه حاضر بر مبنای مطالعه «کتابخانه‌ای» انجام پذیرفته و

تجزیه و تحلیل داده‌های آن «کیفی» و از نوع «تبیینی» (علی) و «تفسیری» است.

نتایج

ادبیات نظری

معنوی یعنی منسوب به معنا، حالتی است که در ارتباط با خداوند تبارک‌وتعالی تحقق پیدا می‌کند. ویژگی معنویت اسلامی انسان‌باوری است و انسان را شایسته و سزاوار رسیدن به قرب الهی می‌داند و او را بی‌واسطه در رابطه با خداوند، دارای استعداد خلافت الهی و تجلی اسماء و صفات الهی معرفی می‌کند (ویکی فقه). معنویت از فضایل قابل اکتساب انسانی است. با کسب این فضایل و هدایت به سوی صفات و ملکات مطلوب، انسان مظهر و تجلی‌گاه صفات الهی شده، خالق خود را به بالاترین وجه ممکن درک می‌کند. معنویت اسلامی، جلوه‌ای از عقلانیت است و در عین حال که نوعی حالت و وضعیت قلبی و درونی است، بر ملاک عقلانی و عقل‌پسند نیز استوار است (۴). در ادبیات اسلامی، معنویت جوهره اصلی دینداری و زیربنای عبادات و اخلاقیات و محور اصلی سبک زندگی اسلامی است (۵).

هدف معنویت از دیدگاه اسلام قرب الهی و جلوه‌گر شدن آن در همه ابعاد، شؤونات و لحظات زندگی است و بعضی مضامین و مصادیق آن به شرح ذیل است (۶):

- اعتقاد به وجود لایتناهی و توانایی برقراری ارتباط با این منشاء لایتناهی هستی و ارتباط و رشد پاینده با خداوند، که پشتوانه درونی فضیلت‌ها و رفتارهای اخلاقی است؛
- معناداری زندگی روزمره و کل زندگی و اعتقاد به معاد؛
- زلال بودن حقیقت انسان از گناه (به‌صورت اختیاری)؛
- عقلانی بودن استنباط‌ها و تصمیم‌گیری‌ها و دور بودن از هواهای نفسانی؛
- حیات پاک و پاکیزه‌ای که در اثر عمل صالح به‌دست می‌آید و زدودن ناپاکی‌ها و فسادها؛
- ارتباط با ابعاد مختلف عالم پیرامون (خود-دیگران-طبیعت) و احترام به آن‌ها؛
- استفاده از موارد بالا برای احساس رضایت، امید به زندگی، نشاط، رضایتمندی و مانند آن‌ها؛
- استفاده از موارد بالا برای بهبودی سلامت جسم و روان و کمک به ارتقای سلامت جامعه؛

سلامت معنوی بُعدی از سلامت همه‌جانبه است که در اثر اعتقاد و التزام عملی به بُعد معنویت برای انسان پدید می‌آید، و فارغ از ارزش و اهمیت ذاتی خود، با دیگر ابعاد سلامت، در ارتباط کامل و مؤثر قرار دارد. این بُعد مهم از سلامت، در رویکرد اسلامی، وضعیتی است که در آن بینش، گرایش و کنش فردی، خانوادگی و اجتماعی انسان، در راستای قرب و رضای الهی قرار می‌گیرد. سلامت معنوی با دیگر ابعاد سلامت در ارتباط است و بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد. نقش سلامت معنوی در ارتقای سلامت و پیشگیری و

کلمه سلام از حیث لغوی و همانطور که راغب در مفردات گفته، ابراز سلامت‌خواهی از آفات ظاهری و باطنی است، و این معنا در همه مشتقات این کلمه یعنی سلام، سلامت، اسلام، تسلیم و غیره جاری است. دو کلمه سلام و سلامت یک معنا دارند. واژه‌های "سلام" و "امن" نیز تقارب معنایی دارند (۱۱). ایمان به خداوند؛ انجام اعمال شایسته؛ جانشینی خداوند در زمین؛ استقرار آئینی که مورد پسند خداوند است؛ مبدل نمودن بیم و خوف با آرامش و ایمنی، از مفاهیم ناب قرآنی مرتبط با امنیت و سلامت است. اگر کانونی‌ترین مفهوم در قرآن ایمان است، شاید کانونی‌ترین موضوع روابط انسانی، امنیت باشد (۱۲). در ادامه به بعضی مؤلفه‌های مفهومی اشاره می‌شود:

- «امنیت» در زمره امدادهای الهی: «سپس، بعد از آن غم و محنت، آرامشی (به صورت) خوابی سبک بر شما نازل کرد» (سوره آل عمران، ۱۵۳).
- استقرار حاکمیت خداوند و حکومت صالحان و طرح امامت: «خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده‌اند و کارهای شایسته کرده‌اند، وعده داده است که آنان را در این سرزمین جانشین گرداند، چنانکه امت‌های صالح پیامبران سلف جانشین (پیشینیان) خود شدند و علاوه بر خلافت، دین پسندیده آنان را (که اسلام واقعی است) بر همه ادیان تمکین و تسلط عطا کند و به همه مؤمنان پس از ترس و اندیشه از دشمنان، ایمنی کامل دهد که مرا به یگانگی بدون هیچ شائبه شرک و ریا پرستش نمایند» (سوره نور، ۵۵).
- امنیت ثمره ایمان و مؤمنان شایسته امنیت: «لواست خدایی که آرامش را در دل‌های مؤمنان جای داد تا ایمانی بر ایمان - شان بیفزاید» (سوره فتح، ۴).
- تأمین امنیت از اهداف مهم جهاد: «با کافران جهاد کنید تا فتنه و فساد از روی زمین برطرف شود و دین فقط دین الهی باشد» (سوره بقره، ۱۹۳).
- بهشت خداوند، جایگاه امنیت و سلامت: «ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ» (به آن‌ها خطاب شود که) با درود و سلام و با کمال ایمنی و احترام به بهشت ابد وارد شوید» (سوره حجر، ۴۶).
- آرامش (سکینه) در پرتو ایمان: در ۳ آیه قرآن، نزول سکینه و آرامش اثر ایمان شمرده شده است (توبه، ۲۶؛ فتح، ۲۶؛ نمل، ۴). با ایمان اضطراب و بحران روحی و رنج درونی و رعب و وحشت از بین می‌رود.
- ایمان ضامن تأسیس و پایداری جامعه سالم: «الذاریات، ۵۶؛ اعراف، ۵۹، ۸۵، ۷۳، ۶۵؛ هود، ۵۰، ۸۴، ۶۱؛ مؤمنون، ۲۳؛ نمل، ۴۵ و عنکیوت، ۳...».
- قلب سلیم سلیم‌سازنده جامعه سالم: «شعراء، ۸۹ و صافات، ۸۴».

اهمیت، ضرورت و مصادیق و آثار امنیت و سلامت
معنوی در آیات و روایات اسلامی

حتی درمان بیماری‌ها و معضلات جسمی، روانی و اجتماعی انکارناپذیر است. سلامت معنوی بنیادی‌ترین نیاز وجودی در نظام تکوین (از قبل از تولد تا مرگ) و نظام تشریح (از تکامل ابتدایی تا انتهای) انسان است. این بُعد از سلامت، دارای کلیدی با عنوان زیست‌معنادر و زندگی هدف‌دار توحیدی و کدِ اعتدال مزاج قوای ادراکی و تحریکی است ... سلامت معنوی از مؤلفه‌هایی نظیر امنیت، کرامت و سعادت تشکیل شده و معطوف به جان مایه‌های فطری همراه با بینش، شهود باطنی و معنایی از متن زندگی است. خاستگاه اصلی سلامت معنوی، قلب و بُعد درونی انسان است (۷). امنیت نیز به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین نیازهای بشری، همواره مورد توجه بوده است.

امنیت معنوی عبارت است از "آرامش روحی و اعتماد به خدا که در اثر ایمان خالص و یقین و یاد خدا به‌وجود می‌آید" (۸) و انسان به حصول ثواب و ایمنی از عذاب الهی امیدوار می‌گردد (۹). در دیدگاه قرآنی این بُعد از امنیت زمانی حاصل می‌شود که در جوامع انسانی ایمان به خداوند رواج داشته و عدالت اجتماعی برقرار باشد (امنیت معنوی: ویکی پرسش).

امنیت معنوی سرچشمه و مبنای اصلی کلیه ابعاد امنیت، ایمان است و میان این ابعاد پیوند و توازن عمیقی برقرار است. همانند سلامت معنوی، امنیت معنوی نیز در نهایت در ایمان و اعتقادات معنوی و الهی ریشه دارد، همچنان که نا امنی، سرانجام ریشه‌اش به بی‌ایمانی و صفات متقابل ایمان مانند شرک، کفر، ظلم، استکبار و نظایر آن بر می‌گردد (۱۰).

قلب سلیم از تعابیر زیبای قرآنی است که تعابیر مفهومی آن با سلامت معنوی هماهنگی دارد. بعضی از توصیفات معنایی برگزیده در مورد مفهوم قلب سلیم در روایات اسلامی:

- امام صادق(ع): «قلب سالم قلبی است که پروردگارش را دیدار کند در حالی که احدی جز او در خود نداشته باشد و هر دلی که در آن شرک یا شک باشد منحط است» (الکافی، کلینی رازی، تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری، بیروت، دارصعب و دارالتعارف، چاپ سوم، جلد دوم، ۱۴۰۱ هـ.ق).
- امام علی(ع): «هرگاه خداوند بنده‌ای را دوست بدارد، قلب سلیم را رزق و روزی‌اش نماید» (غرر الحکم و درر الکلم). آن حضرت همچنین فرموده‌اند: «قلبت برای تو سالم نخواهد شد مگر آن‌گاه که برای مؤمنان همان پسندی که برای خودت می‌پسندی (بحار الانوار).
- امام حسن مجتبی(ع): «سالم‌ترین قلب‌ها قلبی است که از شبهات پاک باشد» (تحف العقول).
- امام باقر(ع): سلامت قلب را بالاترین سلامت شمرده و فرموده‌اند: «هیچ دانشی چون سلامت‌جویی نیست و هیچ سلامتی چون سلامت قلب نیست» (بحار الانوار).

بعضی مؤلفه‌های معنوی امنیت و سلامت در تعابیر
قرآنی و روایی

شرط تحقق امنیت: در آیه ۵۵ سوره نور، یکی از اهداف استقرار حاکمیت خدا و حکومت صالحان و طرح کلی امامت را، تحقق امنیت معرفی کرده است: «خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، وعده داده است که حتماً آنان را در زمین جانشین قرار دهد، همان‌گونه که کسانی پیش از ایشان را جانشین کرد، و قطعاً دینی را که خداوند برای آنان پسندیده است، برای آنان استقرار و اقتدار بخشد و از پی ترس‌شان امنیت را جایگزین کند، تا (تنها) مرا بپرستند و چیزی را برای من شریک نگیرند، و هر کس بعد از این، کفر ورزد پس آنان همان فاسقانند». کلید و رمز لیاقت برای به‌دست گرفتن حکومت گسترده حق، ایمان و عمل صالح است. هدف از حکومت اهل ایمان، استقرار دین الهی در زمین و رسیدن به توحید و امنیت کامل است. بر اساس سنت قرآنی، به اهل ایمان و عمل صالح، نوید امنیت و از میان رفتن تمام اسباب خوف، ترس و وحشت داده شده است؛ امنیتی که دیگر از منافقین و کید آنان، و از کفار و جلوگیری‌هایشان بی‌نیی نداشته باشند و خدای را آزادانه عبادت کنند و چیزی را شریک او قرار ندهند (۱۴).

آثار امنیت معنوی: در آیه ۲۸ سوره مبارکه رعد چنین آمده است: «الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» (هدایت شدگان) کسانی هستند که ایمان آورده و دل‌هایشان به یاد خدا آرام می‌گیرد. بدانید که تنها با یاد خدا دل‌ها آرام می‌گیرد». ایمان به خداوند آثار معنوی فراوانی در بر دارد (۱۵):

- بهجت، انبساط خاطر، خوش‌بینی به جهان، روشندلی، امیدواری و آرامش خاطر
- بهبود روابط اجتماعی
- کاهش ناراحتی‌ها

آثار سلامت معنوی: افراد سالم معنوی، در پرتو ایمان و عمل صالح، از عطایای الهی مودت و محبت برخوردار می‌شوند و قلوب دیگران به آن‌ها گرایش می‌یابد. خداوند در آیه ۹۶ سوره مبارکه مریم چنین فرموده است: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا؛ همانا کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، به زودی خدای رحمان برای آنان محبتی (در دل‌ها) قرار می‌دهد».

اهداف امنیت معنوی: از دیدگاه قرآن امنیت یکی از اهداف استقرار حاکمیت خداوند و خلافت صالحان است مضافاً این‌که تأمین امنیت از اهداف جهاد قلمداد شده و احساس امنیت از خصائص مؤمن است.

الگوی الهام بخش معنویت در اسلام: از آنجا که وجود نورانی پیامبر اعظم (ص) الگو و اسوه و کمال معنویت می‌باشند، تأمل در صفات معنوی پیامبر نور و رحمت در قرآن مجید، برای درک و شناخت صحیح و کامل، راهنما خواهد بود. فضایل معنوی پیامبر اسلام در قرآن با صفاتی مانند عبودیت، اطاعت، اخلاص، استغفار، سجده، رکوع، شکر، تسبیح، تقرب، توکل، توصیف شده است.

ضرورت امنیت: پیامبر اعظم (ص) در مورد امنیت می‌فرماید: «لَا خَيْرَ فِي الْوَطَنِ إِلَّا مَعَ الْأَمْنِ وَالسُّرُورِ؛ وطنی که امنیت و شادی در آن نیست خیری در آن نیست» (بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۵۸). امام صادق (ع) فرموده است: «(کمال) نعمت دنیا، امنیت و تندرستی است و کمال نعمت آخرت، وارد شدن به بهشت است و بنده‌ای که به بهشت نرود هرگز نعمت بر او تمام نشده است» (معانی الأخبار: ۴۰۸ / ۸۷). اهمیت امنیت: امن دانستن خانه کعبه و شهر مکه توسط خداوند، بر اهمیت صفت امنیت دلالت دارد. خداوند در سوره مبارکه ابراهیم فرموده است: «وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا؛ و (به یادآور) زمانی را که ابراهیم گفت: پروردگارا! این شهر (مکه) را امن قرار ده و من و فرزندانم را از اینکه بت‌ها را بپرستیم دور بدار». در آیه ۱۲۵ سوره بقره نیز فرموده است: «وَ (به یادآور) هنگامی که خانه (ی کعبه) را محل رجوع و اجتماع و مرکز امن برای مردم قرار دادیم ...». در این آیات و بسیاری آیات دیگر، امنیت، شرط لازم برای زندگی معرفی شده است.

شهر امن و سالم در تعبیر قرآن

خداوند در آیه ۱۱۲ سوره مبارکه نحل فرموده است: «خداوند (برای شما) قریه‌ای را مثال می‌زند که امن و آرام بود، روزی از هر سو فراوان می‌رسید، اما (مردم آن قریه) نعمت‌های خدا را ناسپاسی کردند، پس خداوند به (سزای) آنچه انجام می‌دادند، پوشش فراگیر گرسنگی و ترس را بر آنان چشانید». امنیت و آرامش در رأس نعمت‌ها و زمینه توسعه در رزق و اقتصاد جامعه می‌باشد و کفران نعمت باعث زوال آن است.

شهر امن اسلامی یکی از ساحت‌های عینی مفهوم شهر اسلامی است. بعضی مؤلفه‌های شهر امن برخاسته از ارزش‌ها و تعالیم و حیاتی اسلام عبارتند از (۱۳):

- بر پایه اصول ارزشی دین مبین اسلام و الگوهای ارزشی اسلامی بنا نهاده شده.
- با بازآفرینی مفاهیم زندگی، امنیت، سلامتی و پاکی، هدایتگر و مروج این مفاهیم برای بلاد دیگر است.
- در ذات و صفات و افعال، امنیت و سلامت را تأمین، تحکیم و ارتقاء می‌بخشد.
- زمینه‌ساز حیات مدنی مبتنی بر فرهنگ دینی با تقویت ابعاد معنوی در کنار حیات مادی شهروندان است.
- مهمترین مؤلفه انسانی شهر امن، حضور و فعالیت انسان‌های با ایمان است که عامل به شریعت و دستورات خداوند هستند، که مهمترین آن اجرای عدالت و نفی ظلم است. این انسان‌ها هم خودشان امنیت دارند و هم در اجتماع امنیت ساز هستند.
- نعمت‌های حاصله در پرتو امنیت، باید قدر دانسته شوند (مراقبت از ارزش‌ها و پابندی به اصول و موازین دینی)، فقر اقتصادی و ناامنی اجتماعی، از نشانه‌های بی‌اعتنایی جامعه به اصول دینی است.

نظریه امنیتی اسلام و ارتباط آن با سلامت و معنویت

در این نظریه با توجه به مبانی هستی‌شناسی اسلام، امنیت، مفهومی گسترده، متوازن و عمیق دارد که ابعاد مختلف زندگی انسان را شامل می‌شود و به قلمروی خاص، محدود نیست (از جمله معنویت و سلامت). نقطه آغازین این امنیت در وجود انسان‌ها نهفته است، که در صورت تحقق، جامعه ملی و نظام بین‌المللی را تحت تأثیر خود قرار داده، در سایه این امنیت، سایر ابعاد امنیت نیز تأمین و حفظ خواهند شد؛ حتی تأکید بر نیروی نظامی قوی و جنگ در اسلام برای ایجاد و حفظ امنیت و صلح است (۱۶).

سطوح امنیت در اسلام: در نظریه اسلامی، امنیت دارای سطوح "مادی و معنوی" (با توجه به ماهیت)؛ "فردی و اجتماعی" (با توجه به محدوده اجرای امنیت)، و "داخلی و بین‌المللی" است (همان):

- سطح مادی (دنیوی) امنیت ناظر بر مصالح دنیوی مسلمانان یا جامعه اسلامی است و شاخص‌های ناظر بر آن مواردی نظیر رشد و توسعه (اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی) و عدالت اجتماعی می‌باشند.
- سطح معنوی امنیت که ملهم از بعد متعالی وجود انسانی و مبتنی بر اصل اعتقادی کرامت انسان است، که تعالی معنوی، کمال اخلاقی و در نهایت سعادت ابدی انسان را پی‌جویی می‌کند. شاخص‌های ناظر بر آن مواردی نظیر ایمان و توکل بر خداوند است.
- سطح فردی (امنیت فردی)، حالتی است که در آن فرد فارغ از ترس آسیب رسیدن به جان یا مال یا آبروی خود یا از دست دادن آن‌ها زندگی می‌کند. معیارهای آن مواردی از قبیل عدالت‌ورزی؛ عدم تعدی و تجاوز به حقوق دیگران؛ و حفظ حرمت و کرامت انسان است.
- سطح اجتماعی (امنیت اجتماعی)، حالت فراغت همگانی از تهدید ... در تمامی یا در بخشی از جامعه است و با معیارهایی نظیر عدالت‌ورزی؛ رفع فقر؛ تأمین رفاه و معیشت مردم و رعایت حرمت و حقوق انسان‌ها، قابل ارزیابی است.
- سطح داخلی (امنیت ملی) که دارای ابعاد سیاسی - نظامی؛ فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی است. معیارهای ارزیابی این سطح در نوشتجات قبلی مطرح شده است.
- سطح بین‌المللی (امنیت بین‌المللی) که با تکیه بر اصول مشترک و پایبندی به پیمان‌ها و تعهدات بین‌المللی شکل می‌گیرد و تهدیدات آن با اصل جهاد مدیریت می‌شود.

بحث

امنیت و همه ابعاد آن با سلامت و همه ابعاد آن رابطه‌ای تنگاتنگ و هم‌افزا دارند. امام خمینی (ره) فرموده‌اند: دولت اسلام باید مردم را مطمئن کند که در همه چیز، در سرمایه‌هایشان، در کسبشان، در کارخانه‌هایشان، در همه چیز، مردم در آرامش باشند.

در اندیشه امام اگرچه بُعد مادی و معنوی امنیت از هم جدا نیستند، بُعد معنوی، فرهنگی و اعتقادی امنیت، بر بُعد مادی آن رجحان دارد. بر این اساس، سلامت معنوی، یکی از آثار امنیت معنوی و از عوامل تأمین‌کننده، تقویت‌کننده و ارتقاءدهنده آن به‌شمار می‌رود. همانطور که تأمین، نگهداشت و ارتقای ابعاد جسمانی، روانی و اجتماعی سلامت، مرهون وجود امنیت و ثبات و ارتقای آن می‌باشد، سلامت معنوی نیز مرهون وجود و ثبات و ارتقای امنیت خواهد بود. در اندیشه امام راحل، فلسفه خلقت بشر و ارسال رسل (بعثت انبیاء) و تشکیل اجتماعات سیاسی، تحقق امنیت معنوی است (۱۷). در اندیشه بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، امنیت (و سلامت)، ابزارهایی برای تأمین هدفی ارزشمند هستند و آن همانا حفظ اسلام و تعالی انسان است. اگر بعد اعتقادی و فرهنگی و معنوی در جامعه قوی باشد، تهدیدات اثری نخواهند داشت. حتی اگر امنیت مادی (و سلامت جسمانی) افراد از بین برود، آن‌ها احساس ناامنی نمی‌کنند، زیرا هدف و غایت نهایی پابرجاست (۱۷). در بررسی سیره زندگی ایثارگران، این معنا به عیان ثابت شده است. این انسان‌های والا، علی‌رغم رنج و مرارت ناشی از آسیب‌دیدگی‌های جسمانی، از سطح بالایی از سلامت معنوی برخوردارند. امام خمینی (ره) هدف و غایت نهایی از امنیت در جامعه اسلامی را با عبارتی بلند و شگرف بیان می‌فرمایند:

- ما خودمان را باید فدا کنیم برای اسلام، آمل و آرزوهایمان را باید فدا کنیم برای اسلام (صحیفه امام، جلد ۱: ۳۰۷)
 - تکلیف ما این است که از اسلام صیانت کنیم و حفظ کنیم اسلام را (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۲۵۱)
 - من به تمام دنیا با قاطعیت اعلام می‌کنم که اگر جهان‌خواران بخواهند در مقابل دین ما بایستند، ما در مقابل همه دنیای آنان خواهیم ایستاد (صحیفه امام، جلد ۲۰: ۳۲۵).
- رهبر معظم انقلاب آیت الله خامنه‌ای در بیانیه گام دوم انقلاب معنویت را هم‌ردیف ارزش‌های والای دینی آزادی، اخلاق، عدالت، استقلال، عزت، عقلانیت، و برادری، از شعارهای جهانی، فطری، درخشان و همیشه زنده انقلاب اسلامی اعلام فرموده‌اند. افزایش چشمگیر معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه را از ثمرات انقلاب اسلامی برشمرده‌اند که افزایش، ترویج و اهتمام دائمی برای ارتقای این ودایح گرانبار را بر مسئولین و مردم واجب دانسته‌اند. در این بیانیه معنویت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است، و اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمندان، راستگویی، شجاعت، تواضع، اعتمادبه‌نفس و دیگر خلقیات نیکو است. معنویت و اخلاق، جهت‌دهنده همه حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است؛ بودن آن‌ها، محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی، بهشت می‌سازد و نبودن آن حتی با برخورداری مادی، جهنم می‌آفریند.
- بر اساس رهنمودهای معمار کبیر انقلاب اسلامی و رهبر معظم

و نهادینه شدن باورها و اعتقادات و تسری و تحقق دستورات دینی در سازمان‌ها و نهادها و همه شئون جامعه است.

نتیجه‌گیری

بر اساس معارف الهی و قرآنی، هرگونه و هر مرتبه از امنیت، و هر میزان و مرتبه از سلامت معنوی، در نهایت، در ایمان و اعتقادات معنوی و الهی ریشه دارد. متقابلاً هرگونه ناامنی در هر عرصه‌ای، و هر نوع از بیماری معنوی، بالاخره ریشه‌اش در ضعف ایمانی یا مراتب بی‌ایمانی و صفات متقابل ایمان مانند شرک، کفر، ظلم، استکبار و نظایر آن برمی‌گردد (۱۰). ایمان و اعتقادات معنوی و الهی و عمل صالح، ریشه و سرچشمه و مبنای اصلی تمام ابعاد مرتبط با امنیت و سلامت معنوی، و سازوکارهای تأمین، تحکیم و ارتقای آن‌ها بوده، بین این ابعاد و سازوکارها، هم‌پیوندی و توازنی عمیق برقرار است. ایمن واقعی کسی است که در برابر ناامنی‌ها، ناملایمات و ناکامی‌های محیط بیرون، احساس امنیت، آرامش و کامیابی از درون داشته باشد. سلامت معنوی (حاصله در پرتو امنیت معنوی)، محور اصلی سبک زندگی اسلامی است. از مهمترین معیارهای سبک زندگی سالم اسلامی، ایمان و عمل صالح، به نوبه خود لازمه نیل به حیات طیبه یا کامل‌ترین مرتبه سبک زندگی سالم اسلامی است (۲۱). الگوی اسلامی پیشرفت، الگویی مبتنی بر مبانی معرفت‌شناختی، هستی‌شناختی و روش‌شناختی اسلامی است (۲۲). با شناخت و نهادینه سازی الزامات و کارکردهای امنیت و سلامت و همه ابعاد مرتبط و بویژه بُعد معنوی آن‌ها، در تدوین و اجرای الگوی پیشرفت، موجبات ایجاد جامعه‌ای امن و سالم، فراهم خواهد شد، که به‌نوبه خود موجبات پیشرفت را تأمین و تضمین خواهد ساخت.

تضاد منافع: بدین وسیله نویسندگان تصریح می‌نمایند که هیچ‌گونه تضاد منافی در مطالعه حاضر وجود ندارد.

منابع

1. Abdollahi M. The strategy of the supreme leader in matching security and national interests with islamic unity in line with spiritual health of the society. *Islamic Life Journal*. 2022;6(1):250-5. [In Persian]
2. Mohammadi M. Components of national security. Available from ghatreh.com. [In Persian]
3. Salar M. Components of security in Imam Khomeini's (RA) thought. *Islamic Revolutionary Thought*, 2007. [In Persian]
4. Ebrahimi Dinani GH. Rationality and spirituality in Islam an interview with Dr. Dinani. *Journal of Seven Heavens*. 2004;5(20):9-30. [In Persian]
5. Chenari M, Kazemizadeh Z. Achieving health spirituality under the Quran teachings and Islamic lifestyle. *Journal of Islamic Studies in the Field of Health*. 2017;1(1):11-22. [In Persian]
6. Sajadi SJ. Conceptualization and explanation of the term spiritual health. *Iranian Journal of Culture and Health Promotion*. 2021;4(3):236-9. [In Persian]

انقلاب، تأمین، نگهداشت و ارتقای مستمر امنیت و سلامت معنوی، به‌صورت متعامل و با بهره‌گیری از ظرفیت‌های معنوی و اخلاق اسلامی در جامعه، برای عموم مسئولان امنیت و سلامت کشور، آحاد نگاهبانان و تأمین‌کنندگان امنیت و سلامت و آحاد جامعه، فرض و فریضه است و عدول از آن هرگز پذیرفتنی نیست.

در مرور منابع، مطالعاتی که رابطه امنیت و سلامت معنوی را به‌صورت ویژه بررسی نموده باشند، کمتر یافت می‌شود. اغلب مطالعات، بعضی مصادیق و شاخص‌های این ارتباط را در ذیل نسبت امنیت با سلامت اجتماعی، بررسی نموده‌اند. «سلامت معنوی از ابعادی است که لازمه تعالی در سایر ابعاد و تضمین‌کننده تحقق انسان سالم در جوامع سعادت‌مند و برخوردار از توسعه و امنیت پایدار است. بازسازی و تعالی شخصیت معنوی انسان، هدف اصلی رسالت همه انبیاء الهی و خاصه دیانت مقدس اسلام است» (۱۸). «در اسلام نوعی تعامل دوجانبه بین رفع نیازهای مادی و معنوی، برای رسیدن به هدف توسعه وجود دارد (۱۹). امنیت حاصله در پرتو سلامت معنوی، با رویکرد اسلامی، از نوع امنیت ایجابی (ماهیتی «تأسیسی») است و مفاهیمی فراتر از «نبودن تهدید» را شامل می‌شود. طبق اصل بیست و دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: «حیثیت، جان، حقوق، مسکن، شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند». «این سطح از امنیت در وضعیتی وجود دارد که جامعه به مرحله قابل قبولی از اطمینان برای تحصیل و پاسداری از منافعش دست‌یافته باشد. امنیت در این دیدگاه، توانایی و شرایط عینی را شامل می‌شود که در آن بستر می‌توان به منافع همگانی دست یافت. گفتنی است که مطابق این تفسیر، مفهوم امنیت حتی نسبت به منافع عمومی نیز از اولویت برخوردار است؛ زیرا تحقق یا عدم تحقق منافع جمعی در گرو بود یا نبود امنیت است (۲۰). یکی از مراتب سلامت معنوی در سطح جامعه که موجبات امنیت پایدار را فراهم می‌سازد، حضور دین

7. Roodgar M. Spiritual conduct foundations of spiritual health. *Iranian Journal of Culture and Health Promotion*. 2022;6(2):265-73. [In Persian]
8. Naraghi A. Meraj al-Saada. The fourth position, the chapter on expressing trust in God. Tehran: Payam Moghadas Publication; 2015.
9. Tabarsi F. Majam al-Bayan. Beirut: Dar ol-Ma'rifah; 1408 A.H. [In Arabic]
10. Akhavaan kazemi B. Security and its dimensions in the Quran. *Journal of Figh and Usul*. 2007;39(1): 11-38. [In Persian]
11. Akhavaan kazemi B. The security model in the security school of the Islamic Republic of Iran. *Journal of Security Horizons*. 2020;8(26):105-34. [In Persian]
12. Afrakhteh A. Soft and spiritual security in the view of the Qur'an and the Prophet. In the 5th National Conference on Humanities and Management Studies, Tehran; 2018. Available from: <https://civilica.com>

[/doc/1047078/](#) [In Persian]

13. Balai Oskuee A, Keynejad M, Zakipour N. Manifesting the Concept of Water in the Paradise of Quran and Persian Garden. *Journal of Researches in Islamic Architecture*. 2020;8(1):125-52. [In Persian]
14. Tabatabai MH. *Tafsir al-Mizan*. Qom: eslami publication, 1989.
15. Paryad R, Salahshouri A, Pariyad F. Explaining the health and mental security of man in the Quran. *National Health Conference According to the Quran*, 2016. [In Persian]
16. Esmaili M, Khajesarvi G. Investigating the concept of security in the infallibility of infants: a case study of content analysis of sufficient principles. *International Relations Research*. 2017;7(25):235-59. [In Persian]
17. Darvishi F. Main aspects of security in Imam Khomeini's views and thinking. *Strategic Studies Quarterly*. 2010;13(49):55-82.
18. Sajjadi SJ, Mazaheriseif H, Simforosh N, Shamsmurkani B, Azizi F, Moghadamnia SH, et al. Islamic spiritual health in the health higher education system. *Iranian Journal of Culture and Health Promotion*. 2018;1(1):31-8. [In Persian]
19. Rezaei A. Development indicators from the perspective of Islam, the Constitution of the Islamic Republic of Iran and Imam Khomeini. *Political Knowledge*. 2010:125-48. [In Persian]
20. Navidnia M. An introduction to social security. *Research Institute of Strategic Studies*. 2003;6(19): 55-78. [In Persian]
21. Chenari M, Kazemizadeh Z. The place of spiritual health in Islamic lifestyle. 2017. Available from: <https://smanavi.kmu.ac.ir> [In Persian]
22. Shafiey Nia MS, Farsi MR. The role of security in the Iranian Islamic model of progress (with emphasis on spirituality). *Journal of National Security*. 2020;10(35):265-90.